Núm 110

Tomo 10

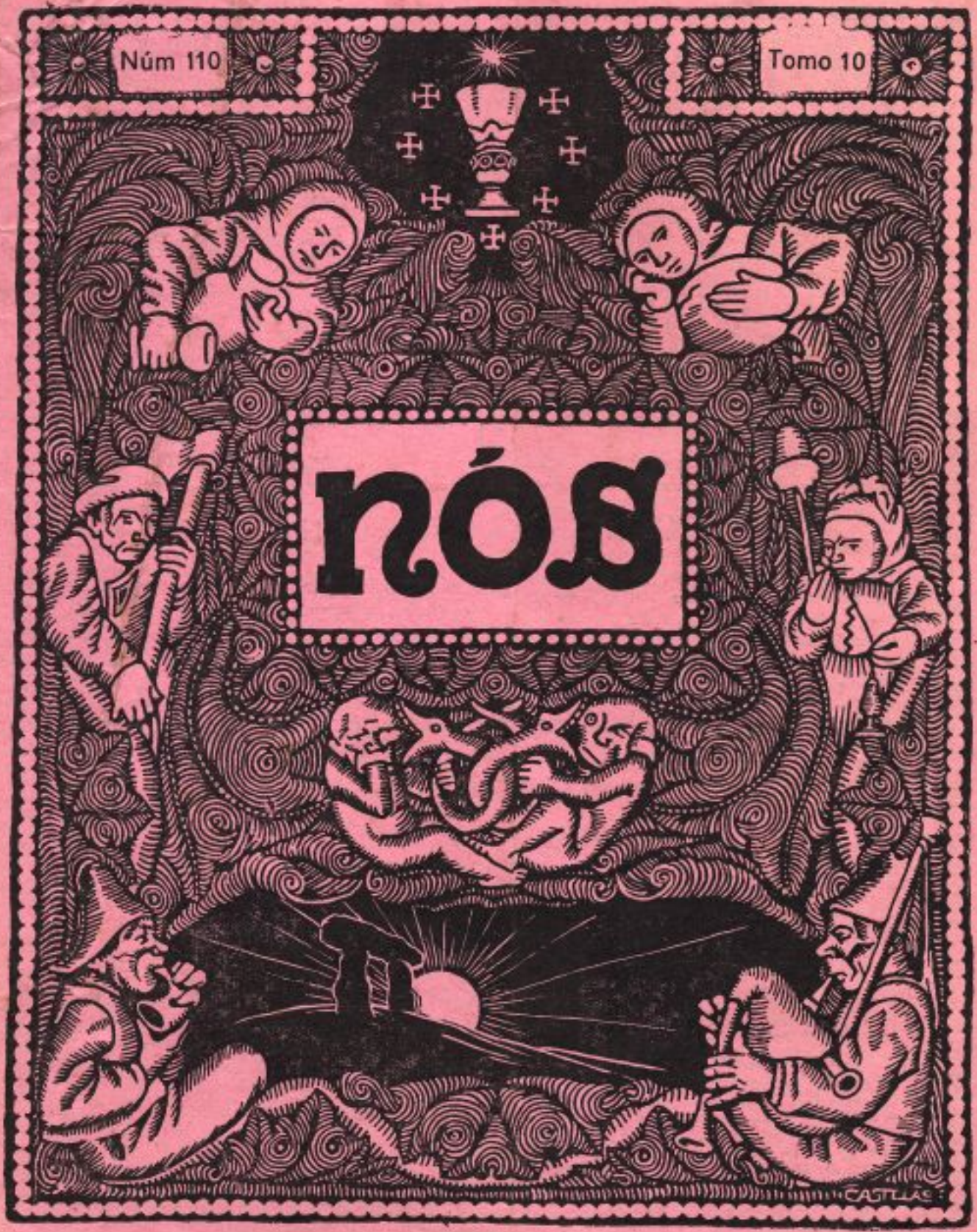

NÓS

BOLETÍN MENSUAL
da
CULTURA GALEGA

Direitor Literario
Vicente Risco

Direitor Artístico
Alfonso R. Castelao

Adeministrador
ANXEL CASAL

DIREICIÓN E REDAUCIÓN:
Sto. Domingo, 47—OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:
Hortas, 20 — SANTIAGO

ABONAMENTO

Doce númaros, na Peninsua	6'00 *pesetas.*
Fora da Peninsua	8'00 »
Númaro solto	0'70 »

NOTA

Este boletín non pubricará mais orixinás qu'os que foran direitamente solicitados pol-a Direición. Tampouco se fai solidario das ideas n-eles emitidos, a non ser dos que por non iren rubrados, enténdense que son da Redaución.

Os pagos son adiantados e os gastos de xiro de conta dos suscritores

SUMARIO

FIESTRA, por ALVARO CUNQUEIRO.
MONROY, (Vidas noiesas), por ALVARO DE LAS CASAS.
NORIEGA VARELA, POETA DA MONTAÑA (Conferencia), por AQUILINO IGLESIA ALVARIÑO.
DA ALEMAÑA, por VICENTE RISCO (proseguimento).
OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS, pol-a REDAICIÓN.

IMPRENTA "NÓS"
Facturas - Estados - Libros - Revistas e toda crás de traballos tipográficos
Trasmitanos os seus encárregos
Hortas, 20 SANTIAGO

Vicente Risco
Abogado
Santo Domingo, 47-2.º Ourense

Nós

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano XV ★ Ourense 15 de Febreiro do 1933 ★ Núm. 110

F I E S T R A

A RAIMUEDO AGUIAR.

Alumna desprendida do ar a mais outura.
Meridiana en sorrisas de seis côres.
Tempo. Inicial. Paisaxe ao descoberto
De senos limpos i-ágoa casi aérea,
Torre en arista pura i-arco enteiro.
Soedade en portas de temporal en risa.
Ollo. Fiñal. Semente voandeira.
De tempo a tempo carriola despexada.
Nivel de mar e fondo diamante
Sol e soma. Canzón. Luas dormidas
prado e solaz de pastos en brancura.

ALVARO CUNQUEIRO.

VIDAS NOIESAS

M O N R O Y

Por Alvaro de las Casas

Brinca a rapazallada na derradeira pándega do antroido; agasállase a mocedade á tecer seus namoros co rechouchío dos primeiros xílgaros. Serán equinoicial con cheiro de campias ainda húmidas de orballos e xa ferventes de quenturas; serán festeira na que os vellos, envoltos en catro farrapos, escorrentan a friaxe dos hosos aos arrempuxóns.

Nos balcóns do Círculo de Recreación, ainda no número vintecinco da Corredôira, botan longas parrafadas os vellotes, inquedos de emocións serodias, namentras as donas se enfestan pra o baile remexendo nos arcóns labrados a bûsqueda dos derradeiros traxes de corte e ceremonia. Noia rebule, helénica e petrucial, no solpor esvaído que fai tremelucir as ondas entr-os piñeiraes verdecentes da Barquiña.

Pairan os morcegos en volta da torre graniteca de San Martiño, e baten Anxelus os sinos labregos do Obre. No mosteiro de San Francisco o frade velliño recen chegado de Herbón, ensaia no órgao o Miserere que lle mandou de Florencia o Pdre. Reinomi di Vanto pra as tebras da Paixón, e por tras das portas ben pechadas da capela das Trinitarias as freiras pregan á Deus, en salmos e salaios, por que nas outuras sexan ouvidas as recomendacións apostólecas de Pío IX.

Unha hora... duas... As mociñas punteian na sala do Círculo pavanas e polkas, gaivotas e rigodóns, no beixa-man fidalgo dos rapaces, os máis deles vidos oito días denantes das aulas compostelás de Varela Montes, Andrey, Teixeiro e Sánchez Freire. Todas son coñecidas, unhas pol-a sua fermosura e as outras por aquela liña inconfundibre que só dan os antergos pazos da ría, orgulosos de brasóns e solainas. Eiquí está Amadora Medina axeitada de damiña francesa, tal cual aquelas que se viran nos meigos deseños de Wateau, e Adeliña Riva enloitada com-unha condesiña de Felipe IV, e a sua irmá Xuliña, branca e saudosa como a Ofelia de Hamlet, e tantas máis, a maor parte delas á locir brilantes traxes da Terra, feitos pol-as tecedeiras do Ulla, i-entr-elas velahí unha forasteira de Porto do Son, forte e guerreira, embonetada d-astrakan i-envolta en capa branca coma a valente polaca Postowjtoff, pol-a independenza da sua patria encadeada no castelo de Jetomir. Que noite, amigos! Eberilda Medina embelica á xente á cantar o rondó da *Sonnámbula* posto na moda pol-a Patti, a rival temibre de Jenny Luid según os boletís, i-Elvira de Andrés Moreno, manseniño, dí aqueles versos de Ventura Ruíz Aguilera, lidos no «Museo Universal» de vintesete de setembre de 1863.

> En la fuente de agua dulce
> que hay al pié de la montaña,
> cayó una lágrima mía.....
> la fuénte se ha vuelto amarga.

e ainda oxe as tradicións fal:n da sua voz inimitabre, doce e dramática, com-a d-aque-

la Carolina Santoni qu-estremecera aos públicos da Europa co-a *Francesca de Rimini*, e conmovera á hespañola fidalguía cortesá á *María Giovanna*.

Noite de 14 de febreiro de mil oitocentos sesenta e seis. Louca ledicia que estoira no ar, com-un fogo veneción, e prende nos peitos valdeiros de mágoas, e fai trenguelear as olladas n-un bruxo cizagueo pagán.

Entra na sala un fato de rapaces vestidos de Anamitas á semellanza dos embaixadores chineses que faguía pouco comprimentaran á raiña Sabel, da man do primeiro ministro marqués de Miraflores. Olla que veñen doirados coma meiodías! As nais serán satisfeitas de ollalos esí e as noivas fan roda pra velos millor. Entran calados, silenzosos, tristeiros. Un adiántase, incerto de fala e d-andar, e tatexa:

—Na sala de xogo, morreu n-este intre o marqués de Monroy.

E arrepiadas, as mulleres tremen coma vorvoretas á se queimar na lus d-unha lámpada.

II

Noite de Antroido de 1866. Despois da cea o seor marqués chega ao Circulo á xogar meio cento de onzas, sin importar da danza nin da festa. O seor marqués ven todal-as noites do ano á locir os curos que lle mandan os renteiros das suas imensas debesas extremeñas. Cando lle dá mal o naipe, perde risoño e aristocrático, com un bó xentilhome da corte sensibre e románteca de Manon Lescaut. Cando lle alumía a sorte, estoupa á rir com-un satisfeito vinculeiro montanés de lameiros e searas á ermo, e, chiscándolle o ollo ao veciño, dí:

—Os meus vellos están de boas.

Cando gañaba gardaba os cartos e, denantes de se deitar, ía elle mesmo á dar o tesouro pol-as portas dos coitados oindo com-as mullerciñas dos mariñeiros, famentas pol-a ruin colleita das dornas, salaiaban ao velo:

—Deus o traia con ben!

E ao seor marqués parecíalle qu-aquelas bendicións resoaban na ría adiante, levadas nos foques dos bergantís, qu-en tal hora loitaban na marusía enfiando a volta de Montelouro.

Esta noite o seor marqués está de boas; xoga con moita sorte. D. Pedro de A. Curiel non acouga á comentar:

—Oxe os probes de Noia teñen gañados trinta mil reás.

E o marqués, que cando perdía perdía do seu e cando gañaba dáballo aos probes, esmigalla aos compañeiros de partida dando sempre na carta certa. Un xogador, xa valdeiro, érguese e vai á dar unha voltiña na sala; outro suprica que lle empresten catrocentos reás. Séntanse outros recontando os seus aforros, na sospeita de que han ficar ciquí: o marqués esta noite gaña sempre. Leva esborrallado á unha dúcea de banqueiros e vai debullar ao que resta. Mais de súpeto o seor marqués cala, esváiselle a ollada, branquexa, aperta as mans, e fica morto sobr-os ouros que han sere mañan a esmola de todal-as xentes de mar. Chega correndo seu bó amigo o médeco D. Blas Agra; escóitalle no peito, pálpalle nas monecas, míralle nos ollos..... Morto!

(Oh tí, meu bó marqués, fidalgo e labrego, estrano de corpo e propio d'a alma! Ainda te estou á ollar, co teu lebreu e tua espingarda, pol-as touzas de San Lois. Véxote ainda tal cual estás no daguerreotipo do pazo, branco com-unha gaivota, na beiramar. Loado sexas tí, pai dos coitados, maorazgo da millor caste de lembranzas. Acouga na tua campa qu-eu teño de ire, romeiro pol-os catro hourizontes, á carpir miña dôr pol-a tua morte, con catro mariñeiros á rente, catro vellos mariñeiros de Noia, deses que foron á escorrentar medos ao mar do Gran Sol, e á queimarse nas ondas de Maracaibo, e á desfaguer xelos costeiros na Terranova; teño de ire con catro mariñeiros noieses que en todal-as augas do mundo deixen o teu nome no seu ronsel.)

III

A marquesa, linda com-un caravel, está no seu pazo de Compostela, iñorante de todo. Na serán ten de faguer comprimentos ao Arcebispo, e a doncela pasa o tempo en botar auga de rousas nas rendas e máis en dispoñer o polison: hai xuntanza de donas fidalgas, chamadas pol-o metropolitan D. Miguel

García Cuesta. N-unha almofada de tisú, xa lostregan as xoias de brilantes que a marquesiña lucirá por aqueles salóns ecreseásticos, impoñentes de luxos nos tempos de Malvar.

Chegou de Noia un amigo da casa que agora está de conversa co-a ricafemia. Traille as novas nefastas, e non topa verbas pra encomenzar. A marquesa, sinxela com-as fadas dos contos, pergúntalle pol-os seus probes. Quere saber de todos, un por un: da saúde de Bastian, o patrón; de coma lle vai ao Caramuña co-a nova gamela; do fillo doente da Xoquina de Lousame; do Xosé da Chainza; da velliña á quen lI-ardeu a tenda na rúa da Axuda.

—Heilles levar moita cousa cando alá vaia.

O cabaleiro lémbrase da encomenda e prepara o diálogo.

—Vosamercé é unha santiña do ceu, e Deus halle dar moita resiñación pra todal-as angueiras e pra cantas mágoas lle viñeren.

—Unha santa?

E sorrí com-as Virxes do Fra Anxélico, lumiosa de purezas. Entón o cabaleiro sorrí tamén: acórdase de aquela mañan en qu-a marquesiña, máis nena, ia pol-a ribeira do Curro e uns rapaciños que a viron axoellároonse decindo uns á outros:

—Faguei o Pol-a Sinal que pasa Nosa Señora do Carme,

E a conversa desliese, com-unha tocata de crave, com-unha balada nórdica. O cabaleiro volta á se lembrar da traxedia, e treme de dor. Dan a sua dúcea de badeladas os sinos da Berenguela, e a marquesiña éncomenza:

—*Angelus Domini nuntiavit Mariae.*

—*Et concepit de Spíritui Santi* – responde o cabaleiro.

E, á final, prega:

—Pol-os nosos mortos D. Eduardo. Un Pater Noster pol-a i-alma...

E D. Eduardo córtalle atordeado:

—Do seor marqués de Monroy, que onte morreu en Noia.

—*Pater noster qui est in coelis, santificetur nomen tuum...*

E logo rompe á chorar, desfeita en bágoas de noivado.

I V

Onte de noite chegou a marquesa, en esmagador viaxe d-a cabalo, pol-os vieiteiros da Balouca e Toxos Outos; un viaxe feito sin máis compaña que a de D. Eduardo e o capelán. Pasou a noite en oracións e choros e mañeceu co-a ideia de non s-arretirar de xunto ao seu morto até deixalo na terra.

Longo foi o día, de longas horas interminabres, n-aquele pazo pechado pra todos.

A marquesa ten ditas órdres pra que ninguén saiba do enterro, que s-ha faguer ás duas da mañan. N-esta hora chegan ao portón D. Blas Agra e D. Enrique, e máis o crego D. Nicolás Pablo de Mera. A marquesa quere que sexa un enterro dos máis probesiños, e segue na teima de acompañalo hasta o derradeiro intre. Pro fora, no campo de San Francisco, están os irmáns, os fillos, todos aqueles mariñeiros á quen D. Diego falaba con tanto agarimo, e con eles os máis dos direitivos do Círculo, amigos todos. E alá vai o cortexo camiño de Santa María a Nova, rúa endiante, entr-os berros de dôr dos coitados.

—Adeus, noso pai! —Adeus, frol da fidalguía! —Adeus, sangue nobre que nos deche o teu sangue! —Adeus, infante da surrisa bunita!...

O luar, limpido, envolta en brancuras a paisaxe e sombreia nas testas espidas do pobo que negreian de inconsolos tral-o cadabre do bó noiés. Ouvea un can ao lonxe, pol-as sebes de Manle. Fungan, co ventiño mariñán, os alciprestes do bairro de Pontecanal, e tilintea na lonxanía un alalá a esmorecer nas revoltas de Pontenafonso:

Indo pol-o mar abaixo
ó aire rifóume a vela;
Nosa Señora da Creba
díume o pano para ela.

E unha estreliña núbil, fuxir do branco erotismo da lúa, acéndese de vergoñas na testemuña de tantas costelacións.

Chegan ao sagrado. O abade bota o seu *Recorderis*, e axudado por D. Enrique e D. Blas, e a propria marquesa, deixa na coba o corpo xiado de Don Diego María de

Varela e Abraldes, sobr-o que háse pôr unha lousa co-estas liñas.

«Aquí yace el señor Marqués»

e máis nada.

Xa alumiando o sol por riba dos outeiros de Cruido, o abade pónse á escreber no seu libro de defuntos a partida, consiñando que o enterro se fixo «no con tal ostentación de marqués, sino con la humildad del pobre, de cuya clase se componía el mayor número de acompañamiento». Papa un chocolatiño, e comenza á rebulir pr-os oficios aos qu-han vir corenta cregos da bisbarra.

O marqués era fillo de D. Vicente Carlos de Varela e Caamaño e de Dona María das Dores Abraldes e Castelo. Morreu aos cincoenta e tres anos.

V

Pol-a rúa dos Loureiros enriba, en procura do mosteiro do Carmo, vai a marquesa de Monroy soiña, en súprica das vestes monxiles. Chove á máis non chover e a cidade semella envoltarse en néboas, nun neboeiro atránteco doce e melancónico. Pasan co-as suas banastas e gueipos as mulleriñas de Sar despois de mercar o peixe aos sardiñeiros de Esteiro e de Portosín. É ainda cediño, e os sinos das vellas abadías chaman á misa dend-as torres de San Paio, Santa Crara, Belvís... Cabalgan nas suas bestas, xa de volta, as regateiras das aldeias veciñas, e pol-os arredores da Universidá troulean os estudantes á palicar co-as criadiñas que veñen do Campo da Leña.

Entrábrese o portelo do Carme, e rosma a porteira, famenta, desfarrapada e homildosa com-o povero de Asís:

—Quén é?

—Penso que xa estarán na miña espera.

—Logo vosamercé é a seora Marquesa...?

—Non, miña irmá; son María do Carme Mariño, sin máis alcuñas.

E a linda marquesiña noiesa, fica pechada pra sempre entr-as húmidas muradelas do mosteiro máis probe de Sant-Iago.

***

Esta é a exemprar histórea que me dixeron e que eu repítovos oxe co-a fonda emozón de quen vos conta unha antiga lênda de cabaleiros e de santos d-eses qu-andan nos pergameos do mundo todo e nas irexas de todo o mundo.

NORIÈGA VARÈLA, POETA DA MONTAÑA

CONFERENCIA PRONUNCIADA NO «CENTRO O. DE CULTURA» DO FERROL

Por Aquilino Iglesia Alvariño

SEÑORES:

Falar dun poeta eleva sèmpre os espíritos, inda os máis faltos de sensibilidade. Un poeta é sèmpre un hòme senlleiro que por falta de comprensión – incultura, espírito estopènto da xènte— acostumamos a prexuzgar un excéntrico. Mais as excentricidades dos poetas, chegan a prender as almas, e, no decorrer dos anos, convírtense en leises vivas dos pòbos.

Por iso, ao ser invitado a dar esta conferència, me parecéu acertado facer unha deambulación lírica pol-os carreiros das posesiós emòtivas dun dos mellores poetas da nósa tèrra: Antònio Norièga Varèla, autor de «Montañesas» e «D'o Ermo».

Ao escoller como asunto das miñas vèrbas a òbra deste grande poeta galego —ô travèso da cual sentimos toda a complexidade do problema da Tèrra,— e vemos con claridade os roteiros sentimentáis das arèlas da Raza anòamos esta conferència âs que lle precederon pol-o que se refire ao seu siñificado i-â sua entraña ideal, sin facer por iso de Norièga un poeta político, nin siquera un poeta nazzista, pol-o estilo de Pondal e Cabanillas.

Norièga Varèla é un poeta nidiamènte lírico, que cantóu a sinxeleza do nóso vivir aldeán, i-a humildade das floriñas da urce e da braña montesía, de onde lle vèn o seu nòme de «poeta da montaña.»

«Cantor do Ermo» e «Poeta da Montaña» son os nòmes que se lle vèñen dando, e sirven de presupòsto pra o xuicio da sua ôbra. Eu, fillo da montaña máis esgrevia da Galiza, que lèvo na miña i-alma —escondida— a ascesis angustiosa d'estes alongados e sevèros horizòntes de sèrras nevadas, creio-me na obrigación de examinar o contido d'estas vèrbas con qué a Norièga Varèla, sin que se teña profundizado gran cousa na sua òbra, se vèn calificando.

De aquí arranca a traieutòría que iréi curvando en toda a conferencia. Pol o tanto, non esperèdes que me pare a sopesar a lírica de Norièga, a facer apoloxías, a comparar valores, a buscar escòlas. É iso unha laboura que creo noxènta n-unha conferència: tratratando-se sóbor todo d'un poeta que, como Norièga, paseia con xustíza e dinidade o seu nòme pol-o mundo.

Eu sô pretendo internar-me na obra de Norièga para buscar a sua fonte emótiva máis profunda, que, â forza de tópicos, fomos tapando, día tras día, tomando como base lírica da sua òbra, o atavío ambiental en que se desenrola.

Para mín a lírica de Norièga tên máis de sentimental que de xeórxica, na sua direitriz íntima. O ermo dos seus vèrsos —onde hai sèmpre un espiño, un sabugueiro, un piñeiro isolado; urces, toxos e xèstas en flor, tan amigas do poeta – para mín non tèn razón de suxèto —obxèto cantado— sinón de es-

cenario en que se van amosando— rubidas a un sabugueiro, encerradas nunha lágrima de orvallo— categorías de outro orden.

Máis que o Ermo, nos vèrsos de Norièga eu atopo a saudade do Ermo. Máis que a montaña, a saudade da montaña.

Comenzarèmos por percorrer a vida do poeta i-a sua formación emotiva para comprender a razón do leit-motif lírico da sua òbra. Lògo analizando os conceitos absolutos do Ermo, comparándo-os co ermo dos poemas de Norièga, para ver a función que desempeña nos seus vèrsos i-a razón en que é cantado.

* * *

Antònio Norièga Varela naceu en Mondoñedo, ô redor do 73. Mondoñedo èra — entón como agora — unha cibdade de vivir ritual, litúrxico e moinor. A nación do tèmpo, clara, definida, precisa, impónse alí sóbor todas as cousas, non nun sènso industrial de cibdade americana, sinón nun sènso milènarista medioévico. Cada hora que dá o relòxio da Catedral bota unha sombra sóbor toda a cibdade. Todas as cousas parecen recollerse nun minuto de Teoloxía, nun silenzo recollido de remòrso; i-unha angustia infinita abre as azas enòrmes sobre os teitos oscuros de pizarra. Entón a i-alma da vila — fina e sensitiva — fuxe pol-os atallos, cara âs cumes de Labrada e de Lindín, por un lado, e pol-o outro, cara á Lorènzana i-ô Valedouro. Se despois das catro ou das cinco do serán chegamos a Mondoñedo, atoparèmol-o sin alma, valeiro, sin sentido.

Norièga debéu nacer n-un d'estes intres. Os seus primeiros vinte anos na vila natal non puideron engaiolar o seu espíritu na preguiza devòta do seu vivir. Estudante no seminario, fixo-se un bon latino, que bebéu, na mesma fonte, a i-auga nòviña de Virxilio. De Virxilio e quizaves de Horacio, herdóu a noncoidanza, o amor pol-as cousas sinxèlas da aldea, o anseio da vida anónima, sin compricacións e sin xenreiras. A i-hèrba verde e mollada de ròsada das ribeiras do Masma faría-lle esquecer c-oa sua dozura elísea — somno mollior — os tèxtos de Zigliara e de Perrone, para regustar a voluptuosidade dos amores de Corydon na égloga II do Mantuano. Non èra a sutileza de Xoan Duns e Tomás de Aquino a que prendía o seu espírito. Mais que o arco trilobado do xiloxismo, baixo o que fuxía a corrènte xeométrica do pensamento escolástico, gostaba d'unha foliada en Cesuras, «â luz esmorecida d'un candil vello», e d'unha incursión pol-as féstas aldeáns de Labrada e Romariz, en busca do doce froito da mocedade, doado e sinxelo.

Como é natural, deixóu entón o Seminario, para pervagar pol-os camiños do seu outimismo.

Nesta data fíxo-se amigo de outro bon poeta de Mondoñedo, o médico Leiras Pulpeiro, espíritu sinxèlo, liberal fervoroso e romántico. E de capital importancia este dato. Non porque Leiras exercese influència sobre a sensibilidhde do nòvo poeta, senón porque esta amistade nos dá a chave para descobrir o orixe do matiz da òbra de Norièga Varèla.

Dous poetas en colaboración apenas si se conciben autóctonos, sóbor todo cando hai un fondo sentimental común, como neste caso. Comprendéndo-o así os dous poetas, dividiron, como dous señores feudales, as posesiós a cantar. Leiras colléu pol-o Val, cara âs bocaribeiras mariñás e Norièga torcéu para a Montaña.

D'esta maneira a òbra de Norièga caracterizóu-se, marcóu o rumbo a seguir, non no seu fondo lírico, senón no esceario ambiental en que se había desenrolar, e que foi — como tantas veces pasa en todos os òrdes — o que había de fixar — non destacar — a personalidade de Norièga, inda que estivèse tan lonxe, como dirèmos, de constituir a categoría substancial da sua lírica.

Ós poucos anos de salir do Seminario, foi de mèstre para Foz. Xa conocía entón os camiños emòtivos das cumes, e non se esquecería máis da paisaxe que levaba na i-alma.

Frènte ô mar bravo do Cantábrico que opón ramalazos salgados de raiba á moèca ciclópea da costa granítica que lle amosa os seus dèntes arregañados, foi-se afirmando a sua saudade montañesa. Manda âs labèrcas montesías, perseguidas das gueivòtas mariñas, que òllen as azules montañas. I-él

mèsmo as olla. E non tarda en embreñar-se n-elas aló en Calvos de Randín, en Orense, lògo en Trasalba, para vir despóis, fai seis ou sète anos, tomar posesión do mesmo corazón da montaña, no norte de Lugo, nunha parroquia outa e clara, con un nòme sinxèlo e piadoso de letanía: Santa María Madanèla da Graña de Vilarente, —da que tamén se acaba de marchar, creio que non para findar o seu desposòrio lírico co as cumes, aos vizosos vales de Chavín.

Todo esto foi, ô meu ver, o que encarón a lírica de Norièga pol-os atallos beireados de xèstas e toxos das cumes de Mondoñedo, non pol-os carreiros isolados e lontanos da outa meseta de Lugo. O espíritu do poeta, encerrado no mesquiño horizònte en que o acabamos de situar, tiña que escoller ese camiño para dar saída âs ansias de orixinalidade que non podía menos de sentir. Mais para a efectividade de esta tentativa, que vemos realizada na verdade montañesa dos seus poemas —perfeito enmarcamènto da sua lírica no esceario das cumes labrègas— temos que ter en conta outros dous factores substanciales: as preferències do seu espíritu pol-a sinxèleza i-a humildade das cousas— eixe esencial da sua poesía— i-a educación clásica que recibiu no Seminario e refinóu aquelas preferencias naturaes que, pol-o seu lado, a facían a ela algo vivo, non valeira zaramallada retórica.

De aquí é doado comprender que, pouco a pouco iría criando o poeta —que saberia de còr a òda «Beatus ille...»— un marcado gusto pol-as cousas sinxèlas e rudas que o fino espíritu levóu a buscar nas nósas aldeas de costumes primitivas i antèrgas.

Non vamos a esculcar mais na vida do poeta. Quizaves nos fose perxudicial. O poeta é a sua òbra. E se á sua òbra non é o poeta, non será rèn.

Conocida é, por outra parre, a época en que él saliu pol-os rueiros da nosa poesía, para que teñamos necesidade de falar de Rosalía, de Alfredo Losada, de Valentín Lamas Carvajal. Non se precisa. A òbra de Norièga no que tên de máis nidio, hai que compensal-a en sí, fòra de toda relación —literaria sóbor todo— en canto a sua substanza emotiva.

Por iso, frente a ela, sin levar no espíritu fondos de leituras eistrañas, é como debemos conquerir a base lírica da sua poesía, i-a función que n-ela desempeña o ermo.

* * *

O ermo pòde pensar-se en duas direicións: en profundidade i-en outura. De ahí que poidamos facernos dous conceptos do ermo: un cosmoxenio i-o outro metafísico.

O primeiro daría lugar a unha poesía de orixes como a de Hesiodo, a de Lucrecio, a de Pondal e Teixeira de Pascoaes. O ermo, entón, poboa-se de mitos, que lle dan un vivir oscuro, remòto i-olímpico. Unha ternura infinda amolèce o corazón, queimado de pasiós dos penedos erosivos, i-un remòrso de pecado orixinal arrastra os cantos rodados por todos os vieiros: Nas erosións seculares das montañas graníticas, aparece —daquela — a historia épica do xénesis, a noite primitiva. Todo un mundo de soños paira sóbor das augas do segundo día xenésico, e baila nos trémolos de órgao do vènto.

O concèpto metafísico, en tròques, dá lugar â poesía ascética do ensimismamènto e do silèncio interior. O ermo, n-este caso, é a anxelización do home, no sènso dos gnósticos. O asceta, secando as fontes dos òlios e da carne, adequire a verdadeira gnosis. Redime a lús da sua i-alma pol os tres sellos —oris, manus e sinus— de que nos fala o «Ertenki Mani». Poemas ascéticos nidios, neste sènso, deberon ser os de Bardesanes e Harmonio, os dos Euchitas e Mesalianos de Panfilia e Licaònica. N-un grao menor, son tamén, âs veces, poetas do Ermo San Atanasio, o Nazianceno, Tertuliano e San Xeròmo.

Esta poesía xunta ô estoicismo de Zenon de Citium —cerebralista— a misticidade de Kapila e Patandjali —sentimentalistas.

É a flor máis nídia do gnosticismo, que, como sabemos, no que tên de máis caraiterístico, era unha mistura de parsismo e filonismo. Os mismos neoplatónicos sentiron no século III o ulido d'esta flor, que, contra o que á miúdo se pensa, tên menos de cristián que de búdica ou brahamínica.

Agora ben. ¿Cal d'estes dous concèptos

encarna a obra de Norièga? Eu creio que non encarna ningún con plenitude. Tên algo do segundo, tendo fòra de ambos o cèntro de gravedade lírico, profundo e máis sentido.

Para que mellor poidamos darnos conta, botémos unha òllada esquemática ô máis saínte da sua òbra, para ver hasta que punto se realizan ou non realizan n-ela os concèptos que enumèramos.

***

Norièga rube a Montaña, como Meser Francisco de Asís rube ao monte Auvèrnia, para falar cos paxariños e coas hèrbas, para beber a i-auga nòviña das fontes, que fixo nacer ô pé da sua ermida unha santiña milagreira, patrona de pastores e labrègos.

O Poeta vai â Montaña para valeirar o seu espírito florido encól da braña montesía, para facer florecer os cardos resequidos, para colmar de óleo os faroliños dos cruceiros, para acender unha estrela en cada espiña. Porque él é a ternura, o franciscanismo que se comprace en mimar a dôr dos simples, dos esquecidos, dos débiles. Coma o Poverello, dí que a Pòbreza —a pòbreza de todal-as cousas— é «irmansiña da sua sangre», acordando na miña memòria outro poemiña encantador de Jacoponi da Todi.

E esto non é panteísmo, como algún xa dixo. Norièga non ama as cousas por unha razón metafísica de idèntidade das mèsmas i-o seu pensamènto, coma un discípulo de Scheling ou Hegel, nin siquera porque as cría animadas dun espírito divino que as identifique, como Xenófanes. Él ama as cousas por aquela razón de concência que a todas as fai distintas e boas, humildes, lédas, sinxélas, e pòbresiñas.

A divisa da Galíza, según él, non é o fouciño céltigo dos druídas, senón unha cruz sinxeliña. Porque a Galiza que él soña, é como él é: «dun natural piadoso, que inda pisar un vèrme lle repuna.»

A brètema que envòlve tántas veces a meiguice ruda das cousas nos seus vèrsos, é unha cèguiña, que sube pouco a pouco, pol-os carreiros beireados de urces e de toxos, que lle arrincan lágrimas de dôr. A pièdade do poeta léva-o, entón, a traguerlle nas mans unha raiòliña de sol, que faga das suas báguas unha lèdicia de xòiería. I-é que o poeta lèva no seu corazón a lèdicia visionaria dos santos, e quêr que todo esteña alègre e lèdo por onde pasa. Por iso lle manda â abrula que alègre co a sua risa xocunda i-apasioada a soedade dos longos carreiros das sèrras.

As suas ilusións saben dos carreiriños brañègos, entre espiñas orvalladas. Sabe das noites de luar, cando as estrelas se vèñen lavar âs pucharquiñas erosivas dos penedos, e das noites pechâs de invèrno, en que a xistra degresa as mans dos picariños que vòltan co gado do monte, pra os que pide â Virxe, —que, aló a deshora, está cantando na sua ermida para adormecer o seu Meniño,— a alegría do lume bailando na lareira, a alegría parva e sinxèla das fogueiras de San Xoan.

I-é que él é un rapaciño máis. Discurre como un rapaz, e non lle pesa. Un vermiño de luz é pra él unha lèdicia íntima máis grande que o achádego d'un diamante.

Mais a Montaña —ao ir-se borrando â tarde todos istes feitizos pequeniños— sènte fondas saudades. Isóla-se. Reconcéntra-se, adequirindo a grandeza eremítica que praz aos anacoretas. I esto agríma-o como a un meniño. E faille pedir ao sol —cheio de angustia infantil— unha raiòliña, a derradeira, «pra que se rían os montes —e se alègren os penedos.

A sua i-alma de picariño sòfre cando pasan os vèntos, trotando como cabalos de Asia, nos seráns de Marzo, esmagando os ramalliños nòvos i-as hèrviñas cheias de báguas de ròsada, en que nin siquera reparan.

A montaña, como substanza en sí, é algo duro, medoñènto, que él non se atrève a pedir nidia, tal como no seu concepto a aprendemos. Tên que têr ô menos urzes, i-un piñeiriño ô menos, que él enfeitará de lua e de nève.

Lua e nève son a obsesión dos nenos. Ver caír devágriño as folèrpas —que son de prata— sentir no seu cuarto as pisadas silènzosas da lua, que anda âs apalpadas, tropezando na soma das cousas.

A lua de Norièga mánda-a salír Nosa Señora, para que non se peguen as estrelas cos vagalumes. E nos brazos da lua, por fin,

deita a dormir o poeta a sua montaña labrèga e campesía.

***

Êste é o resume da òbra viva de Norièga, que caracteriza i-enmarca a sua figura no que tên de mais fino.

Pòstos n-esta outura media de onde vemos, por un lado, o desenrolo da sensibilidade lírica do poeta, e, por outro, a realización da sua òbra, será-nos doado fixar a posición da Montaña nos vèrsos de Norièga, dados os concèptos eremíticos eispòstos.

Dende aquí podemos ver que a òbra de Norièga está enmarcada na cume labrèga, viva, toda sènsos, non no ermo isolado e silèncioso que aman os eremitas porque o seu pensamènto repousa fóra do mundo, e quèren mantel-o en quietude, lonxe das festiñas mimosas da Natureza.

Ningún dos concèptos que do ermo nos formamos é o que percorremos pol-os vieiros dos seus vèrsos, perfumados de flores mareliñas dos toxales, onde as arañas tècen as suas redes para cazar estrelas de orballo onde baila o sol noviño de S. Xuán.

A montaña de Norièga —aparte que non é cantada en razón de sí, senón en razón d'un algo humilde sinxèlo e lèdo que él atopa nas cousas das cumes labrègas de Mondoñedo, como puidera atopal-o nun mencer de sol escèntilante nas inmènsas pranuras de hèrba verde da Hungría, o que, por riba de todo, fai que a sua obra careza desa entraña eremítica que se lle vèn atribuíndo —está limitada en outura, en latitude i-en profundidade, o que non rèsta nada, con todo— xa non fai falla decil-o— ô seu mérito de poeta, xa que o seu reino lírico en sí é ilimitado.

Na outa meseta lucènse; sòliña, austèra, eremítica, non se acân os vèrsos de Norièga. Eu situaría a sua montaña entre Lindín, Cadavedo e Montouto. Por estas parròquias que anainan no seu còlo —brando de brétemas - a cibdade enfermiña de Mondoñedo, maxino eu ô poeta. Sería no mes de San Xoán en Romariz. Por un carreiro escondido por mestas xesteiras en flor, pasaría para as fèstas do Patrón, de parrafeio cun fato de carpazonas xarèlas. Tampouco faltaría do San Pedro de Armengoso, nin do Santiago do Lindín. Pois xa dixèmos que a alegría de Norièga é alegría de rapaz con traxe endomingado e zapatos nòvos, que anda a correr tras das varas dos foguetes.

Esta montaña que ollóu de mozo, foi proièctando na fontènla clara da sua poesía a sombra dos cruceiros dos camiños, dos toxales, das xèsteiras en flor; das bidueiras brancas cubèrtas de neve, que lle lembran o avatar das hiades fuxitivas da mitoloxía clásica.

Mais esta concepción de Montaña. cheia de vida, rechoucheante de niños e seivas nòvas, onde a rosceira de Ovidio e de Catulo abre as suas ròsas, roxas i-apaixioadas, co-a inxénua naturalidade que pedía o desterrado do Ponto Euxino, está moi lonxe do concèpto de montaña fragosa, de vida profunda e interior, con erosiós seculares na sua pele, como versos ciclópeos das edades remòtas do caos orixinario. I-está moi lonxe do ermo isolado do eremita, que él lembra, con todo, algunhas veces —xa dixémos que o seu ermo era saudade de ermo – e que sô atravesa un córvo milagreiro, con un pan no pico para o estilita anxèlizado.

O ermo dos anacoretas, dentro e fora do Cristianismo, —suma simplicidade de formas, silencio, soledade, horizontes infinitos— é unha saudade de eternidade. A montaña de Noriéga —sinxeleza de formas, sombras pequeniñas rubindo por carreiriños outos, costentos de perfeición— é unha saudade de ermo.

O ermo preséntase-nos como unha plenitude total, ou, mellor aínda, como unha totalidade plena. Os versos de Noriega, en tròques, non lògran nunca dar-nos iste senso de totalidade de montaña. Porque non pode ser, dado o segundo lugar que na escada das categorías líricas do poeta ocupa a Montaña, como agora veremos.

Pois do análise espectral que dos seus poemas fixémos, aparece claramente que a categoría substancial —resorte lírico— da sua obra é a *humildade sinxèla e lèda*, non *a Montaña en sí*. Êl canta, como dí nun poema,

«o que é pequerrechichiño
[miña xòya!.
e non ten pai nin padriño
nin alma que d'el se doya.»

Canta o musgo porque
«é humilde
da índole do meu estro.»

De modo que inda que cantara o ermo mais esgrevio, non sería poeta do ermo, porque o non cantaba en razón de seu ser, senón en razón de algo alleo, sin relación substancial ningunha.

Noriega, pois, é «poeta da Humanidade,» «Cantor franciscán» nun senso de plenitude perfecto. Só nun senso transposto lle poderémos chamar «Poeta da Montaña», Cantor do Ermo.

Noriega Varela cantou as cumes labregas de Mondoñedo; é o poeta das froles do toxo e das xéstas, o lírico da urze e da abedoeira. Máis debemos têr en conta que todo esto resulta algo simbólico na teoría emotiva de Noriega, cantado —quizáves sin clara concencia do poeta— non en razón de sí, senón en razón de algo incoercible, que constituie o fondo lírico do poeta, i-é, como tantas veces repetimos, a *humildade sinxèla das cousas, a inxenuidade dos seres imbèles e pobresiños.*

Este senso de humildade, de inxenuidade leda, de franciscanismo, eu creio que é o que gostamos, por riba de todo, no lirismo deste gran poeta que é Antonio Noriega Varela.

Teño dito.

Ferrol, San Martiño de 1932.

D A A L E M A Ñ A

V. MIUDEZAS DE BERLÍN

Por Vicente Risco

(Proseguimento)

Convén coller por Leipzigerstr, unha das mais lindas, ond'hai tendas mais elegantes, e por ond'anda millor gente, a jusgar pol a feitura e pol-a vestimenta. Logo, torcer â esquerda pol-a Friedrichstr., chea n-iste pedazo, de bancos, almacés e comercio mais de batalla. E por ali, chegar â Unter den Linden.

Outro cantar son as ruas do vello Berlín. Coñezo ben dende Kupfergraben deica Alexander Platz. Alexander Platz, novela de Döblin, leenda de baixos fondos, de vicio e de comunismo. Pra un lado está o Mercado Central. Arredor, pol-as ruas aquelas, Nene Friedrichstr. etc., deica Klosterstr.., cargan e descargan â mañá centos de cameós automóveles e de cabalos, antigos carros alemás, feitos de fortes traves, e carros de todol-os feitios e de todal-as sortes. Namentras agardan, cada pareja de cabalos ten pendurada dos pescozos unha caixa longa de madeira, de cú estreito, chea de palla trizada, na que teñen afundidos os fuciños e na qu'están moendo tod'o tempo cos seus dentes enormes.

N-esta parte toda, o esterco de cabalo acugúlase en proporcións pantástecas: moreas imensas qu'os barrendeiros recollen con angazo. Iste esterco non é com'o que nós coñecemos, disposto en pelotas arredondadas; é esmigallado e seco, craro, marelo, todo palla. Estas bestas nono moldean no intestino, senón qu'o botan desfeito, pastoso, poeirento. Semella que de tanta palla trizada coma rillan, bótana igual qu'a comen, de geito que non sei coma poden estar tan gordos; coma non seña que teñan un aparello digestivo perfeizoado qu'a estila. O esterco forma montes, e co-a chuvia, pasta. O certo é qu'ás mañás, aquelo é unha maré de esterco que, ao barrelo, deixa regueiros no asfalto, arrentes das aceras, aplastado, esmagado contr'o chao pol-o tripar dos pés. Â tarde, já todo volve a estar limpio.

As ruas estas todas d'esta parte son estreitas, con aceras pequenas e casas moi outas do século XIX, do tipo das cibdades do Norte, grandes, escuras, enmourecidas, con poeira nas repisas e grandes letreiros que collen o frente todo. Nos baixos hai almacés e oficinas de comercio. Non anda longe a antiga Bolsa, e pasan homes atafegados, c'un cartifol negro baixo do brazo. Hai rúas que levan nomes eclesiásticos e religiosos: rúa do Claustro, rúa do Bispo, rúa do Esprito

Berlinés

Santo. Na Königstr. está o edifizo imponente e ojivalizante do Rathaus. Preto d'alí, ao pasal-o rio, hai un vello muiño que dá nome á unha rúa. Por atrás vai un camiño estrano e misterioso, qu'atravesa portas, páteos e pontes de ferro, un d'ises recantos vellos e cáxeque romántecos que s'esconden ás veces nas grandes vilas.

Ao N. da illa, indo pol-a ponte e rúa de Monbijou —nome que com'os de Bellevue, Belle Alliance, etc., lembran o francesismo do tempo do Gran Federico— atopa un outras rúas vellas semellantes, pero máis craras, co pazo e parque de Monbijou, o Circo, e unha chea de clínicas, sanatorios, hospitáis, que rematan pol-o Oeste na Charité, e pol-o Norte no Nordhafen.

E quédannos as rúas d'aló embaixo, dende Hallesches Tordeica Oranien Platz e por alí, d'un aspeuto todo difrente, e as do barrio de Neukölln, que ten imensas tendas e almacés com'os da Ponte Mayor d'Ourense e de certos barrios de Vigo, quero dicir, do mesmo estilo e do mesmo cheiro de suburbio.

Voltos â parte oucidental, compre que fale por forza d'algunhas rúas modernas e fermosas: Emserstr. ten o engado d'estar unha parte d'ela grande sen edificar, e marchar pol-o tanto dereitiña por antre hortas e jardís; deliciosa pra andala todol-os domingos â mañá, ao surtir da misa na Ludevigkirche, pra me ir juntar aos amigos en Gieselerstr, Pommerschestr. toda con casas de novo estilo, moi asisado e comprensíbele, co-as suas portiñas baixas e ruralizantes e os seus parterres de ferraya diante; rúa silandeira e saudosa, chea de fresca sombra Barstr. toda de fermosos hoteles estilo alemán, cada un co seu jardinciño.

Pra que falar máis d'isto? Hai tantas rúas e tantas das que lle fica á un unha lembranza, un detalle, unha ouservación feita, unha curiosidade calquera, unha solpresa, unha caraiterística, anque non seña máis que de monotonía ou d'aborrecimento!

GENTE QUE PASA POL-AS RÚAS

O Señor outo, cadrado, de anteollos de cristais sen aro presos por un belisco no narís, d'entrecello encollido, bigotiño de mosca, cabelo ao zero, en mangas de camisa, pantalós grises craros, bastón na mán.

O Señor igualiño qu'o devandito, somentes que con anteollos de cuncha (celuloide ou pasta).

O Señor igualiño qu'os dous anteriores, somentes que sen anteollos.

O Señor igualiño que calquera dos tres, somentes que leva a chaqueta no brazo.

O Señor igualiño que calquera dos catro, somentes que non leva bastón, ou que fuma, ou que non fuma, ou que fuma charuto, ou pito, ou en cachimba.

O Señor que non varía de calquera dos outros máis qu'en levar a chaqueta posta.

Poden ser d'iste geito a carta parte dos señores que pasan pol-as rúas de Berlín.

Fillo d'Israel

Dos que levan a chaqueta posta —estamos falando do vrau, e d'un vrau de moita calor— hainos que son vellos. N iste caso, pode ser qu'a sua roupa seña escura, e ainda pode ser que leven o chapeu pendurado d'un ferriño prendido no chaleque, se é qu'o levan, e ainda poidera ser qu'o levaran posto.

As outras tres partes dos señores que pasan pol-a rúa, levan a *mappe*, o cartifol, debaixo do brazo ou collido pol-a anga. Metá d'iles leva na *mappe* a merenda; a outra metá, libros ou papeis ou istrumentos, asegún o seu oficio.

O Señor que pertencendo á calquera das castes anteriores, leva calzós curtos d'ises que chaman de golf e meias escocesas, e que se pode contar aproximativamente n-unha terceira parte ou máis dos que pasan.

De todol-os ditos, os que teñen menos de setenta anos, andan moi dereitos, moi espetados, pisan forte e abalan os brazos, que levan afastados do corpo, sacando os cóbados cara afora e cara adiante, e o peito car'arriba.

O Señor elegante, de cabelo longo, moi planchadiño e brilante, fatelo escuro ben cortado, e non de tenda de roupas feitas, nen de pano teso e mal cosido, com'os outros, ás veces con pantalón craro e luvas craras na man, ás veces con botís brancos, bastón, s'o leva, de boa cana, e se cadra con puño d'outra materia; moitas veces, con chapeu.

O Señor de tipo fino, raro nas rúas de Berlín, se é novo, ou moi loiro e sonrosado, anque finamente, com'unha doncela, dend'o punto leve á coor de lume delicadamente posta, ou moreno, en cuio caso pode ser tamén páledo; se é vello, moi branco e moi arreuadiño, c'unhas máns fracas e nudosas e cabelos de prata.

O Señor exótico, chino, japonés, indo, turco, case sempre de gafas, case sempre d'escuro, case sempre sorrindo, case sempre camiñando de vagar.

O home vestido de kaki, con calzón curto e bandas ou polainas, de cote mozo, coa

Berlinesa

face queimada do sol e cabelo rizoso e alporizado. Ás veces leva camisa de franela con algibeiras Ás veces vai en bicicleta. Ás veces, na bicicleta leva unha bandeiriña comunista. Ás veces leva as mangas refucidas.

O home vestido de mahón azul, s'é novo, todo rasurado, s'é vello, con bigote longo. Leva na testa unha gorra de plato azul ou negra, con bisera de pano ou de úl, ou unha

Berlinesa

gorra de bisera ingresa, ou, ás veces unha boina bilbaina.

O home c'un vestido vello e gorra de calquera das castes devanditas, ou chapeu tan vello com'o vestido.

Os outros homes.

A rapaza en pelo, de cabelo curto, loiro, brazos ao len, vestido sen mangas, curto, de saya lisa, de saya plisada, de saya con volantes, pernas ao ar, calcetís baixiños refucidos, e na man a *mappe*, collida pol-a anga, ou unha mala pequerrecha, da coor do coiro escuro, ou craro, ou azul, ou bermello, ou d'outra coor, que camiña apresa, abalando os brazos, con marcha militar.

A rapaza do mesmo feitío qu'o specimen anterior, somentes que con boina bilbaina escura, ou branca, ou azul, ou rosa, ou verde, ou bermella, ou laranja, ou marela, ou feita de calceta en calquera d'esas coores, e posta d'esguello e pra trás.

A rapaza, de calquera dos dous tipos, mais que leva anteollos de cuncha (celuloide ou pasta) ou montados ao ar, e coa *mappe* debaixo do brazo.

Das rapazas sen *mappe* nen maletín, que non son moitas, hainas do mesmo tipo qu'as citadas, e hainas que levan chapeu. O chapeu, ou é pequeno acampanado, ou é unha gran pamela de tecido sutil. Moitas d'elas levan unha pelerina caindo por atrás que fai parte do vestido e que non lles fai gracia ningunha. As que non levan pelerina, levan todas un laziño estreito da mesma tela do vestido, c'unhas caidas longas por atrás, prendido n-un hombreiro, ou no meio do espaldar. Hainas mais refiñadas que levan á un tempo pelerina e laciño. Esta caste d'adubios débenlle cair tan en gracia ás berlinesas, qu'aposto calquera cousa que non hai unha que non teña pol-o menos un vestido co-istes aditamentos.

Outra sorte de vestidos d'estesa usanza son ises vestidos de tecido trasparente, estampado con imensas froles en fondo negro, e con moitos pingos e picos no fondo da saya longa, e que levan c'unha gran pamela que vai avalando ao andar. É o vestido que se puña Fran Tornegg pra ir ao Zoo ouvir á *Kappelle wenderbar*.

A rapaza elegante, con vestido xastre e chapeu, qu'á noite leva unha pelica arredor dos hombreiros.

A rapaza elegante vestida d'outro geito.

Ora: que son estas rapazas que van pol-a rúa? Señoritas? Artesanas? Obreiras? Empre-

Berlinesa

gadas? Estudantas? Criadas de servir? Beatas? Mulleres da vida? Ricas? Probes?

O que é maravilloso son as vellas. Vellas tan vellas coma estas, nonas hai no mundo, Vellas tan fachosas, non hay quen as atope. Vellas tan feas non hai quen as conciba.

Os chapeus das vellas son de feitios variadísemos e inconcebíbeles. Hainos que semellan chisteiras, háinos que semellan os chacós dos schupos, hainos que semellan birretes doutorais, hainos que semellan cestos de froles, hai capotas, navíos, tiaras persas,

Vella de Berlín

turbantes, tricornios, diademas, gorros de mandarín chino, ou do tempo de Calros IX de Francia, monteiras, calañeses, todo o habido e por haber.

As manteletas das vellas son da máis prodigiosa e barroca pantasía, adornadas con plisados, con flecos, con encaixes, con volantes, con pasamaneirías, con apricaciós, con calados, con lazadas, con caidas ou con todo á un tempo.

Os vestidos das vellas son un curso compreto d'historia do traxe, no século XIX.

As vellas ostentan moi fouchas e poseidas do rol a suntuosidade dos seus farrapos históricos. Resequidas, encurtidas, alcanforadas, andan por antr'a gente coma se tal cousa, sen pasmárense de nada, sen faceren de nada espavento. Elas siguen co-a sua. O que pensarán d'esto todo pra contra sí, calquera o sabe; mais elas así á vista, semellan adaptadas.

Hai vellas que levan bastón, o qual dalles unha respeitosidade especial. Hainas que se sentan no café e fuman com'as mozas. Hainas que leen os jornais co intrés angurioso de s'agarraren á vida que se lles vai.

E cand'esa geración acabe, quen vai levar ises chapeus e esas manteletas?.

CADELOS

Dín que Berlín ten 4.500.000 habitadores; outros dín que son 5.000.000. Refírense ás persoas. Dos cás, é ben seguro que a estadística ha estar pubricada n-algures; os alemás non poden vivir sen saberen estas cousas. A mín non me gusta sabelas, e pol-o tanto, non precurei o censo dos cás. Así, ao bulto, coido que hai ainda máis que persoas.

En case todal-as casas ond'entrei, vín cadelos. Ouvín falar de varios casos de mordedelas. Pasando por diante de moitas fincas e hoteis, vín escrito nas cancelas: «*Vorsicht! Biessende Hunde!*»: Atención! cás que morden!. Un serán, andábamos o Canedo, o Artís e máis eu paseando n-unha barca pol-o Lietzensee; dando voltas e máis voltas, n-unha d'elas, fumos tocar no fondo d'un lameiro d'unha finca particular, ou cousa así. Súpetamente, xúrden non sei d'onde dous cás feroces que se botan berrando cara nós, tan asañados, qu'eu já os vín dentro da barca. Pegamos nos remos, e dando co-iles na terra, puxamol-a barca pra o meio do lago, e librámonos por un trís. Cos cás de Berlín non hai bromas.

Craro qu'están sujeitos á minuciosa regramentación. En case todol-os parques hai letreiros que dín: «*Hunde an der Leine zu führen*»: levar os cás co-a cadea. Mais os

Vella de Berlín

alemás, tan ouservadores dos preceitos emanados da autoridade, obedecerán n-outras cousas, qu'o qu'é n-esta, coma poidan fan que non saben. N-algures, o letreiriño era máis terminante:

«*Hunde sind an der Leine zu führen (§ 80 Ziffer 7 der Polizeiverordnung vom*

15-1-29. Magistrat Berlín Bezirksamt Zehlendorf». (Os cás han ser levados pol-a cadea. Párrafo 80 núm. 7 da Ordeanza de policia de 15 de Xaneiro do 29. O Magistrado de Berlín da oficiña do barrio de Zehlendorf).

Nin por esas. Os berlineses, cando nonos ven, ceiban os cás e fanse os distraidos.

Contáronme á mín que unha vez fixéron un inquérito nos estudantes estrangeiros á ver qu'era o que pensaban d'Alemaña. Un estudante indio respondéu: È un país en que se lle quer moito aos animais e pouco ás

Mayoral Berlinés

persoas». Isto esprica o qu'acontez cos cadelos. Mímanos, acaléntanos, aloumiñanos, trátanos a corpo de rei.

Hai en Berlín unha hora caraiterísteca, que é a hora d'antre lusco e fusco. É a hora de sacaren os cás á mexar. Todal-as rúas, principalmente aquelas máis despexadas, ond'hai jardís ou parque, onde pasan menos autos, que son máis tranquías, énchense de cás acompañados pol-os seus donos, ou pol-os fillos dos seus donos, ou pol-as criadas dos seus donos. Uns van ceibes, outros lévanos *an der Leine,* mais outros moitos, sobre todo cando son pequerrechos, lévanos no colo. Non se verá un home c'un neno no colo, mais c'un cadeliño si que se vé. Ao millor pasa un señor moi serio e respeitoso, ás veces vai falando c'un amigo, e leva o seu canciño no colo moi collido. Se cadra leva dediante nenos pequenos que van pol-o seu pé; a quen leva nos brazos é ao cán.

Os que resultan máis paveros co cadeliño no colo, son os señores que teñen cara de mal genio, ou de malas pulgas, ou de poucos amigos, e que son abondosos en Berlín. È qu'os homes máis tremendos teñen ao millor por adentro un curazón de manteiga.

E se cadra, aló dend'a J. J. Rousseau Insel do Tiergarten, venlles unha beinzón invisibele.

CARROS

Pol-as rúas de Berlín anda moito carro puxado por cabalos enormes de patas gordas, case sempre pedreses, cabalos de tiro pesado da Mitteleuropa, qu'outrora se cadra levaron no lombo aos paladís cobertos de ferro.

O carro clásico componse d'unha armación de grosas trabes e pontós que descansa nos grosos e pesados jogos das rodas, e no que, con ladrairos de quitar e poñer feitos d'espesas táboas, arman un caixón de cú apretado, querse decir, estreito abaixo e abrindo cara enriba, no feitío d'unha artesa d'amasar, anque máis eisagerado, feitio caraiterísteco non somentes dos carros, senón dos caixós dos cestos e d'outras moitas cousas. Ás veces, os pontós dos lados que fan d'estadullos onde apoian os ladrairos, van asegurados c'uns esteos que van do cabo superior ao cubo da roda.

Os cameós teñen o feitío dos carros medievais de catro rodas: levan por enriba un armadillo pra botar un toldo, que é singelamente unha peza grande de tecido, ou levan un pé por adiante e outro por trás, ajuntados por unha barra hourizontal riba da que botan a tea facendo com'unha tenda de campaña.

Hai outros enormes e todos pechados que semellan unha casa andando.

Hai carros de man, especialmente nas estacións, que son unhas angarelas longas de pau e ferro, montadas n-un par de rodas.

Hai logo toda caste d'automóveles, autobuses d'un e dous andares, carros eléctricos,

e carriños que son un caixón montado n-un tríciclo.

TENDAS

Hai rúas sen tendas (Emserstrasse, Pommerschensteasse); mais n-outras, en cada casa unha tenda, ou tres ou catro, ou máis. Letreiros en pedra, mármore, madeira, cristal, louza, azulejos, metais, predomiñando os en branco ou dourado ou coor en fondo negro, en latino, en gótico, en cursivo alemán, en cursivo latino, en latino moderno de tipo alemán, en rabínico, etc.

Indo da miña casa pr'a casa do Tobío e o Canedo, (Kurfürstendamm, Brandeburgischerstrasse, Hohenzollerndamm, Gieselerstrasse) atopo, por eixempro:

Saisons Ausverkauf; Zahnartr; Keramisches Laboratorium; Rechtsanwalt; Bardinet Konditorei; Colonial Waren, Feine Fleischwaren, Bols, Likõre, Delikatessen; Sarotti Schokolade; Buchhandlung-Leihbibliothek; Drogerie-Parfümerie; Dresdner Bank; Palm Zigarren; Cryso Perlen; Pensiou; Tea room (Tee Raum); Generalvertretung Kinematographic Schatzow; Farbenindustrie Aktieugesselschaft: Adan, Das Spanische Oliven Oel; Detektiv Siebert; Pelzmoden; Umzüge Intern Speditions-Bureau; Die Sturm; Restaurant zum Tucher, Tucher Bier, Nürenberg; Bavaria Bräu Stübl; Boeckl-Handschuhe; Wuczik Schokoladen; Hanarilla Zigarren; Blumen Paatsch; Uhren, Goldwaren; Hohensonne Damen Friseur, Wagenführ; Karlsbader Fein Bäckerei; Conditorei Café; Der Herren Salon (Rasieren); Cigarren; Schultheiss Patzenhofer; Schumacherei; Instalationsgesselschaft; Weiss und Wollwaren; Schnell Abschmier Dienst; Leder und Pelz; Wild, Fische, Geflügel; Gross Wascherei, Fein Plätterei; Meierei; Installations Büro; Milch, Sahne; Obst und Südfruchte Handlung; Eier, Butter, Käse - Gebruder Groh; Wascherei; Kleider, Kostüme, Mäntel; Spezielle Seifen; Schokoladen, Pralinen, Kakao; Färbeu, Reinigen, Reparaturen; Wiener Boheme Verlag; Räucherwaren; Verbandstoffe, Seifen, Drogerei; Eis, Konditorei; Schumacherei Reparatur Werkstatt Wäsche nach Gewicht; Gas Wasser und Elektrische Anlagen; Eisenwaren Hans und Kuchengeräte; Balletschule; Tesma Cigaretten; Bier Quelle; Blumen; Elegante Damen und Herremnoden nach Mass; Garantiert reine Natur Butter; Installations für Gas, Wasser, Heizung Anlage; Dr. Heim, Artz für innere und Kinderkrankheiten; Kaffee Import Gross Rösterei; etc.

(Continuarase)

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

VIDA UNIVERSITARIA

CURSIÑO DE LITERATURA GALEGA
pol-o profesor Filgueira Valverde.

Organizado pol-o «Instituto de Estudios Regionales» que ten vida dentro da Universidade, celebróuse no mes pasado, n-unha aula da Facultade de Letras, un cursiño de quince leicións encol de Literatura da nosa terra á cárrego do profesor Filgueira Valverde. Baixo os amprios tídoos de: «Lírica Medieval», «Prosa medieval galega», «A decadencia» e «O Rexurdimento», estudóu o distinto autor de «Os nenos», con grande acopio de erudición i-en forma maxistral e amena, dende o lirismo galego primitivo, pasando pol-os cancioeiros e as distintas vicisitudes das letras galegas, deica á literatura dos nosos días. Analizóu e fixo críticas novas e orixinás respeito das principás figuras literarias galegas, sinificando a sua infruencia no rexurdimento aitual.

As conferencias, que se viron amenizadas por unha grande cantidade de púbrico de todal-as crases sociás, anceiosa e preocupada pol-as cousas nosas, foron un novo éisito no presente decorrer pol-os propios vieiros do primeiro Centro de Cultura da nosa terra.

CONFERENCIAS de Sergio de Sousa

O ilustre ensaista luso atópase dende o mes de Xaneiro na nosa Universidade, invitado pol-a Facultade de Letras, pra dar un ciclo de disertacións encol da Literatura do seu país. O profesor Sousa, unha das per-

soalidades máis destacadas da inteleitualidade portuguesa, realiza nas suas leicións unha laboura marcadamente crítica, lêndo anacos dos principás literatos do pobo irmán analizando despois as caraiterísticas esenciás e distintivas de cada un. Sobresairon deica agora os estudos que ten feito da persoalidade de Antero de Quental, Eça de Queiroz e Castello Branco.

Sergio de Sousa seguirá antre nós deica o remate do curso e agardamos do seu recoñecido valer orentacións novas e documentadas na amenidade das suas charlas, reveladoras da riqueza literaria e espritual do portugués

EXPOSICION DE ARTE GALEGO

TÉIMASE facer, por artistas novos, de acordo co decano da Facultad de Filosofía e Letras, unha exposición periódica de arte galego, n-unha aula da devandita Facultade, habilitada pra tal feito. A inauguración coincidirá con unha charla centifica encol do arte á cárrego d-un nomeado artista portugués; e n-ila exhibiránse cadros de arte novo e popular galego, de prestixiosos autores. O mesmo tempo editaráse unha revista, pol-o de agora anual, na que se reproducirán todal-as obras de artistas modernos e de ambente tamén popular.

Están encarregados do ordeamento e direición da exposición, o Decano da Facultade de Letras, Pérez Bustamante, e os coñecidos dibuxantes, Maside e Seoane. Nós non podemos por menos de gabar i-estimular o proseguimento que tal empresa merece ô introducir na nosa Universidade, unha nova manifestación da cultura galega, que somella ir entrando paseniñamente no lugar que por direito e históricamente lle pertece.

SEMINARIO DE ESTUDOS GALEGOS

DENDE hoxe escomezamos á pubricar na nosa revista unha seición síntesis da laboura que realiza o Seminario de Estudos Galegos, por considerar que a marcha lumiosa i-ergueita da máis outa institución cultural galega, non debe ficar allea ô coñecimento dos nosos leitores, cando o intrés pol-as nosas cousas está adiquirindo nos intres que percorren, a máisima valoración.

As informacións mensuás levarán somentes co índice dos principás acordos e traballos, o selo da brevedade, que impida o recargo da noticia escueta e limpa das orentacións que o guían.

PUBRICACIONS

TÉÑENSE presentados, previo informe do Direitor da Seición correspondente, os seguintes traballos:

«Catálogo de Castros da Terra de Lobeira» por Florentino L. Cuevillas e Xurxo Lorenzo.

«Tres estazóns rupestres da Serra de Leboreiro» por Xurxo Lorenzo e Luciano Fariña.

NOVO SOCIO

POL-os señores Cabeza de León, Pedret e Filgueira, propúxose pra o seu ingreso como socio do Seminario ô señor Sergio de Sousa, ensaista portugués, que se atopa en Compostela invitado pol a Facultade de Letras pra expricar unha serie de leicións encol da literatura do seu país, sendo aceitada a proposta por unanimidade.

SEICION DE CENCIAS INDUSTRIÁS

SUSCRITA pol-os inxeneiros industriás, Fernández e Ogando, acórdase aceitar o esprito da instancia dirixida á ista institución cultural pol-os devanditos señores, a fin de crear unha nova seición, dentro d-aquil centro que encamiñando as suas aitividás ô estudo, investigación, creación i-espallamento das industrias á base das posibilidás de Galicia en xêral, traballe pra aproveitar deica o estremo todol-os elementos vitás que ela conteña enchendo na mensura dos seus esforzos o tal oco. A Seición que se tidoará de Cencias Industriás e Arquiteitónicas rexirá-se pol-os mesmos métodos que o resto das Seicións, con un xefe, pra cuio cárrego se propuxo ô arquiteito señor Gómez Román e c-unha base de residencia que radicará en Vigo.

CURSO DE VRAN «ULTREYA»

A proposta do prof. Alvaro de las Casas, teimase a cristaización d-un proieito pra orgaizar no Colexio «Labor» de Vigo en colaboración co-as orgaizacións «Ultreya», que dirixe o devandito profesor, uns cursos de vrán, con arreglo ás seguintes bases, e baixo a direición dos mestres: Otero Pedrayo, Risco, Martinez López, Filgueira Valverde,

Carro e Sebastián González, desiñados pra tal efeito pol-o Seminario.

«1.º Esta xeira docente desenrolaráse do 1 ô 30 de Agosto de 1933 no Colexio «Labor» de Vigo. Comporáse de tres estadas: na primeira —do 1 ô 10— expricaráse Historia e Xeografía de Galicia; na segunda —do 10 ô 20— Lingua e Literatura galegas; na terceira —do 20 ô 30— Arqueoloxía e Arte asimesmo galegos.»

«2.º En cada estada ditaránse duas leicións pol-a mañán: de 10 á 11 e de 12 a 1; e duas na serán: de 4 a 5 e de 6 a 7. Con caraiter voluntario realizaráse unha excursión ô Castelo de Monterreal, excavación do Crega e Túi, excursión que se terá de repetir en cada unha das tres estadas.»

«3.º Pra esta xeira ademítense asistentes internos e libres. Os internos, que se domiciliarán no propio Colexio «Labor», pagarán comprendida matrícula e mantenza, 60 pesetas por cada estada. Os externos, 10 por cada estada. O externo que se matricule nas tres estadas satisfará 25 pesetas pol-as 120 leicións.»

«4.º Os dereitos satisfaránse ô se inscribir na matrícula. Esta ten de se solicitar do Consello de «Ultreya» (Manuel Quiroga 24. Pontevedra), direitamente ou por meio das delegacións de «Ultreya».

«5.º O número de inscricións é limitado: 20 lugares pra internos e 100 pra externos. En todo caso terán dereito preferente na inscrición os «Ultreyas» e os socios do Seminario de Estudos Galegos.»

«6.º Ficou nomeado Segredario Xeral do curso, Xurxo Lorenzo, do Seminario de Estudos Galegos.»

PUBRICACIÓNS RECIBIDAS

DESCOBRIMENTO Lisboa, números do verão e do outono de 1932, preséntanos catro traballos en homenage a Goethe. O Sr. Antonio Sergio (*Guilherme Neister, Cândido* e *Gonçalo Mendes Ramires*) fai unha comparanza antr'os héroes de Goethe, de Voltaire e d'Eça de Queiroz, decidindose, coma tiña qu'acontecer, dada a ideología do A., pol-o de Voltaire. Pra Antonio Sergio, o *Wilhelm Meister* non é un libro contra a poesía, coma dixera Novalis, nin xiquera contra todo o Romantismo integrándoo n-un ideal mais amplo, e pol-o tanto, clásico. Coma moitos outros, Antonio Sergio trabuca *Sturm und Drang* con Romantismo propiamente dito; e ainda o seu conceito do clásico é contraditorio: por unha banda, clasicismo é unha harmonía mais alta e mais ampla; pol a outra é ainda o grego. A mirage helénica persiste n-il. Nais no seu conceito, o clasicismo goethiano resulta estreito, por non ser revolucionario, por ter sido Goethe un «burguês conservador». E quer ainda ver unha relación antr'a prudencia conservadora de Goethe, e a sua antipatía á matemática de Newton. D'eiquí a superioridade do Cándido de Voltaire encol do Guillerme Meister de Goethe e mais do Gonçalo Mendes Ramires d'Eça de Queiroz: o que Cándido remata no «idealismo social», e os outros dous non surten d'un individualismo egoista.

Despoixas d'iste artigo, no que vence o preconceito politeco, ven outro de Philéas Lebesgue: *A metafiseca do «Fausto» e a crise moral do nosso tempo*. O gran escritor francés persegue n-il os rastros das verdades últimas da Cencia Oculta nas duas partes do *Faust*. Sabido é o apaixoamento con que Goethe s'adicou ao estudo das vedadas cencias, d'onde se cadra tirou moitas sugestións pr'as suas teorías centífecas, que fican sendo, digan o que queiran, a parte mais valiosa da obra goethiana. Goethe coma oculista foi estudado especialmente por R. Steiner, que d'il tirou moitas ideias direitrices, por Max Seiling, etc. Ph. Lebesgue considera que foi desnorteado pol-o seu descoñecimento da tradición céltiga, pol-o soño germánico e mais pol-a filosofía de base orientalista do seu tempo. A politeca, seu dúbida, iñora moitas cousas; o ocultismo pódese trabucar d'un geito fatal —por iso iso é a mais perigosa das cencias— mais asi e todo, sabe que non hai outra redención pra o home qu'a *Redención pol-o Amor*, co qual, Deus, a quen a politeca tantas veces vira as costas, áchase de cote á vista. Vese ben que Ph. Lebesgue que sabe estas cousas, embora nonas diga craro. Asegún il, o trabucamento de Goethe levou Fausto ao «pensamento dos inventores e sociólogos do século XIX. Esse sonho —dí— fomentou o *mecanismo* infernal que ameaça fazer desta terra uma prisão de forçados»... «Fausto é bem o *Homem moderno*, que se iludiu sôbre o seu verdadeiro poder e que, sem ter em conta os ensinamentos da Tradição, quis viver pela Acção a experiência máis perigosa que foi jamáis tentada sôbre a terra. Embriagado pelos primeiros éxitos, julgou-se predestinado, sempre pela virtude da Acção, a ser um deus. E vacila á beira do Abismo». Ph. Lebesgue é quen dí o certo.

Goethe e o drama espiritual da sua época é outro artigo no que o Prof. Hermani Cidade amóstrase novamente coma fino historiador das ideias. Iste comprende outramentres o que é o *sturm und Drang*, cume espirtual da *ansia fáustica*, qu'en Goethe espertóu ao contauto con Herder, en Strasburgo; non romantismo ainda, mais preludio romántico —protoforma do romantismo— que H. Cidade caraiteriza ideológicamente coma cobiza de comprendel-o mundo orgánicamente com'un Gran todo vivente, con certa revolta do germanismo vital contra da orde árida e amorfa do romanismo. D'iste geito, na obra de Goethe, que vai marcando o seu desenvolvemento espirtual, vai descobrindo a evolución mental da Europa coetánea. Despois da viage á Italia, ven o tempo de calma apolínea, de tranquío equilibro, que corresponde ao trunfo na Europa da burguesía e do seu ideal, non ergueito, senón realista, utilitario, idólatra dos feitos, etc., mais ao mesmo tempo encalmado, tranquío, folgado, tolerante, doado, cecais un verdadeiro óptimo, que alguén chamóu a Edade d'Ouro do mundo moderno, e que, arrempuxado —decimos nós— pol-o imperialismo e pol-o socialismo, esborrallouse na Grande Guerra. Isto todo vé en Goethe, H. Cidade, paralelizando audazmente, coma il mesmo dí, o *processus* outogénico co *processus* filogénico.

Por fin, João de Castro Osorio, interpreta ao seu geito a *Disciplina goethiana*. Goethe é ainda eiquí o Titán rebelde que ceibe de toda certeza exterior a si propio —verdade religiosa, dogma, principio dominante, creenza segura— precura coscentemente en toda a sua obra, que é unha obra d'auto-educación, d'auto-formación, a conquista da sua propia certeza interior da posesión serea de sí mesmo, verdadeira auto-creazón. A grandeza do Romantismo, pra Castro Osorio, está en precural-a realización do complexo humán, todol-os istintos, todal-as forzas, todal-as ansias do coñecimento. O que Castro Osorio chama o Romantismo «imperialismo do ser humano» non é máis que o titanismo, o gérmolo do humanismo ou humanitismo —o home divinizado— pezoña diabólica qu'o demo inseríu no Romantismo, qu'era en sí unha reacción salvadora, pra perdelo com'o perdeu. O qual veu recoñecer o propio A. do artigo, no meio da sua prosa demasiado oratoria. «Assim, o *Fausto* é realmente o poema simbólico de um momento da civilisação, quando, perdidas as certezas religiosas, o homem procura encontrar-se... vive o orgulho e a afirmação *demoniaca*... etcétera». A discipriña goethiana salva o esforzo romántico; mais é unha discipriña pra chefes, non pra masas —coñecido é o pensamento político de João de Castro Osorio—; «o sentido do bem publico, mas a recusa terminante em deixalo entregue à incerteza de pensamento e à inconsistencia de sentimentos da massa... convicçao de que o elemento criador e impulsionador das sociedades está nos hérois e mesmo na força e no poder». Recaimos na política con senso contrario ó do Sr. Antonio Sergio.—V. R.

Boletín de la A. Gallega.

Galicia, Año I, núm. 3, revista mensual ilustrada. Director-gerente: José Boullón; Director literario: L. Conde de Rivera. Madrid, Septiembre de 1932. Unha revista dos galegos de Madrí, co seu intrés, cousas en col das vilas galegas, d'artistas e escritores galegos. Tomo xêra[1], século XIX.

Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura, tomo XIV, 1933, Cuaderno I,

A Fouce, Bós Aires.

La Opinión, Suplemento mensual de arte y letras. Avellaneda (Rep. Argentiña), Enero de 1933.

Seara Nova, Lisboa.

Broteria, Lisboa, Fevereiro, 1933.

Galicia, Buenos Aires.

Archives suisses des Traditions populaires. Prof. Dr. Ed. Hoffmann Krayer, Doctor Hanns Bächtold-Stäubli e Dr. Jean Roux. Basileia.

La Nostra Terra, Mallorca, Novembre, de 1932.

O Instituto, Coimbra, Vol. 85, 4.ª Serie, vol. 4.º, núm. 1, 1933.

Euskadi, Bilbao.

Portucale, Porto, Novembro-Dezembro, de 1932.

Correo de Galicia, Buenos Aires.

Revista de Cultura, Río-de-Janeiro, Fevereiro, 1933.

Galicia en Madrid, órgano de Lar Gallego, Enero, 1933. Outra revista de galegos de Madrí, tipo máis moderno, achegándose ao tipo Magazine.

Revista de Espiritismo, Lisboa, Setembro-Outubro, 1932.

Imprenta NOS.—Hortas 20. Santiago.

A hixiene nos nenos

é a garantía da sua saúde física e moral o día de mañá.

No diario aseo dos nenos emplee o **"Jabón Sales de la Toja"**, único que âs suas altas calidades meiciñás xunta toda a finura e prefume d'un xabón de tocador.

Contribuie ô perfeito desenrolo das criaturas e evita o perigo da escrófula e o raquitísmo.

1pta PASTILLA

JABÓN LA TOJA

ÚNICO EN EL MUNDO

O Xabrón da Toxa é o mellor. Honra á Galicia no mundo enteiro

MERQUE VOSTEDE
Plumeiros RAFIUM
De máis dura qu'os de pluma e limpan millor.
Véndense en todol-os estabrecimentos do ramo.
ANDRÉS PERILLE --- OURENSE

Sanatorio Quirúrgico de San Lorenzo
Santiago de Galicia

De los Profesores

D. Fernando Alsina y D. Antonio M. de la Riva

CIRUJANO GINECÓLOGO

FOTOGRABADO
Si quer qu-os seus fotograbados sexan o mais perfeito posibres, convén lle en
Talleres de fotograbado ESPASA CALPE S. A.
Ríos Rosas, 24-Apartado, 547 MADRID

A sua biblioteca non será unha biblioteca galega, mentras non adequira as obras editadas por

NÓS PUBRICACIÓNS GALEGAS E IMPRENTA
HORTAS, 20 SANTIAGO